

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI NÉPTANÍTÓK EGYLETE.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KOZMA JÓZSEF ÉS SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutczában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamáziók pedig — Gazsi József egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (kurta szagpanuteza 15. sz. a.) küldendők.

A női kézi munkatanításról, mint a nőképzés egyik leghathatósabb eszközéről.

Jelenleg az egész világ foglalkozik a nőneveléssel. A szülők versenyeznek egymással, melyik iskolába adják leányaikat; hol tanulnak (a legrövidebb idő alatt) legtöbbet; s hol tanítanak (nézetük szerint) a legjobban. Mindenki elismeri, hogy mind a leendő háziasszony és családanya, mind pedig a leendő tanítónő neveltetése eléggé fontos, s hogy ennek minősége tüzetesebb megfontolást s az eddiginél több figyelmet kíván.

Az elemi- s polgári iskolákban, valamint a tanítónőképződékekben, nagyon kevés eltéréssel, ugyanazon tantárgyakban oktatják a leányokat, mint a hasonló iskolákban a fiukat, s ezzel a tulajdonképeni oktatásnak mindkét nem részére eleget tesznek. De vajon eleget tesznek-e a nevelésnek is? „Nem jó tanító, a ki csak tanít, s nem nevel is egyszersmind!” lesz reá a felelet.

Igaz! Azonban a nőknél egy a fiukétól eltérő, különleges célt is kell szem előtt tartanunk, mert habár a nőket is először mivelt nőkké, de másodsor — hála Isten! s dacára minden teljes egyenjogositási eszmének — még jó, szelid, kedélyes és háziasszony nőkké is kell képeznünk; s csak végül kell nekik, a reájok is bekövetkező szükség és egyéb kedvezőtlen körülmények esetére, önálló kenyérkereseti képességet nyujtunk. Oly nő, a ki nem mivelt, nem lehet jó háziasszony; s működik bár nyilvános pályán, de ha nem szívjóság, és nem kedélyesség, hanem feltűnési vágy, ideges — sokszor oktalan — tudálé-

koskodás jellemzik, s mindenütt és mindig csak zajjal és lármával szeret föllépni: kellemetlen jelenség lesz, s legkevésbé sem hivatott arra, hogy másokban vágyat keltsen az ő példája követésére. Mindenki azt fogja róla mondani: „Ez nem is nő!”

Épen azért, most az imént hangsúlyozott három követelmény közül arról fogunk szólni: milyen legyen a jó, a szorgalmas háziasszony. Nem mintha a másik kettő kevésbé volna fontos; hanem, mert az általános műveltség megszerzése módjáról már gondoskodott a törvény: s ugyanaz önálló fentartási módot is biztosított a nők részére, a tanítónőképző felállításával s a gyermekkertésznőket képző intézetek segélyezése által. De az ezekben képzett nők is mindenek előtt nők, a kik első sorban család-alkotásra vannak hivatva, s ha arra valók, előbb-utóbb férjhez is mennek.

Ebből újra azon szükség áll elő, hogy az önállóságra nevelt nők is jó és szorgalmas háziasszonyok is legyenek egyszersmind.

Tehát, minden rendű s rangu leánytanintézetben, a háziasszony szellemében kell nevelni a növendéket.

De minek ezt ily kiválóan hangsúlyozni? Hiszen a törvény, a mely minden szükséges kelleméről gondoskodott, talán csak erről sem feledkezett meg?

Korántsem; sőt világos, hogy már maga a törvény célul tűzte ki a leányok tanításánál a háziasszony fejlesztését. E cél kitűnik a nőnevelő intézetek részére készült tantervnek a neveléstan helyes elveire való utalása mellett, azon néhány tankönyvből is, melyek határozott utasítást foglalnak magokban arra nézve, hogy mily eltéréssel kell egyes pontokat a leányok oktatásánál

felvenni; de kitűnik különösen abból is, hogy a törvény a női munkát is felvette a népiskola rendszeres tantárgyai sorába. Csak az a baj, hogy ez utóbbiból nem adott oly kész tantervet, mint a többi tantárgyból, s nem osztotta be ennek tananyagát is úgy, mint azokét; s ez által a szegény tanítónőket, a kik talán a tanítónőképezdekben elsajátított újabb s a külföldön már alkalmazott tan módszert akarják nálunk is alkalmazni, a szülők nagyon is változó szeszélyeinek tette ki.

De miért is változtatni a kézimunka tanításán?

Azért, mert az eddigi siker nem volt kielégítő; azért, mert talán sokan magok a munkatanítónők sem tudták tisztán, mit akarnak; és végre azért, mert jó formán nem is gondolkodtak azon, mi a kézi munka célja?

Hogy a siker nem volt kielégítő, ezt bizonyítja az a sok, még mai nap is hallható panasz, hogy a leány enynyi s enynyi esztendeig járt iskolába, s nem képes egy formás harisznyát kötni, egy fehérnemű darabot segítség s útasítás nélkül megvarrni, annál kevesebbé képes azt kiszabni, s hogy egy egyszerűen himzett diván-vánkost sem tud utánhímezni. Mindez természetesen már világosan mutatja, mily gyöngye lábön áll az az iskola! Máskor meg ilyeneket halhatunk: milyen keveset dolgoztak egész éven át a növendék-lánykák; s az a tanítónő nem restelli a munkát így meg amúgy hazaküldeni. — És ez mind igaz, s a panasz is jogos. De hát ki ennek az oka? A szegény tanítónő egyedül? Bizony nem! Hisz ő maga végez el mindent, a mi ereje- s idejétől telik, csak hogy meg legyenek elégedve a szülők; mert a gyermektől már koránál fogva sem lehet megkivánni, hogy megéssinálja azt, a mit kezébe adtak, azaz adott maga az anya.

A női kézi munkának is épen úgy, mint minden más tantárgynak meg van a maga könnyebb és nehezebb része, s a paedagogia elvei szerint, hogy az utóbbit felfogjuk: az előbbit kell tudnunk, ismernünk. E fokozatos egymásutóját a női kézimunka tanításának azonban csak úgy állíthatjuk meg, ha előbb tisztába jövünk magának e tantárgynak céljával.

A cél, mint minden egyéb tantárgynál, kétféle itt is: alaki és tárgyi.

Kézimunkával foglalkoztatva a növendéket,

gyakoroljuk türelmét, kitartását; fejlesztjük izlését és rendszeretét. És ez az alaki cél. A ki oly munkához fog, a melyet előbb meg kell tanulnia, annak türelemre van szüksége, s a ki valamely munkán, a kezdettől egész a befejezésig, ha még oly hosszú ideig tartana is ez, folytonosan jó kedvvel dolgozik, annak volt alkalmi kitartásáról bizonyosságot tenni. S ki mondja, hogy a különféle munkák megválasztásával s összeállításában nem fejlődik a növendék izlése; s a részek pontos összeillesztésével nem egyszerűsödik a rendszeret is? — E mellett mennyire becsülendő azon gyakorlati ügyesség is, a mire a növendék a munka által tesz szert. Rendre-rendre ellátja magát a szükséges ruházattal, azt kedve s izlése szerint csinálja, s képes rendben is tartani; másoknak szívességet tehet, segítségére lehet; s szabad óráiban valóban gyönyört s nemes szorakozást szerző diszmunkát is készít, olyant, a mi a ház eszinosítására szolgál.

Mindez a tárgyi cél, a melyet a lehető rövideggel, de egyszerűsödik pontos egymásutóban így fejlethetünk ki: először szükségét fedezni; másodsor a ház ruhaneműit rendben tartani, s harmadsor diszt és esint tudni kifejteni. A szükségeket fedező kézimunkák lesznek tehát a legelső, a melyeket — a legkönnyebben kezdve — tanítunk meg a népiskolában. E munkákhoz tartozik a kötés, a horgolás és a különféle varrás. A rend fentartására alkalmazzuk a megjegyzést, a foltozást. Mikor ezekben már biztos a növendék, csak akkor tanítjuk meg diszmunkákra: a fehér és színes selyemmel eszközölt vagy másnemű himzésekre, a bőr- fűrés-, stb. munkákra. Tehát e sokból az elemi iskolára csak az első két rendbeli munka megtanítása eshetik; a harmadik, mint a melyhez már fejlettebb izlés szükséges — az előbbi csoport nehezebb munkáinak ismételése mellett — a felső nép- és polgári iskolai tanítás keretébe tartozik. Ime a tárgyi cél ezekben mutatta ki nekünk a munka tanítás tárgyait s azok egymásutóját.

De az anyák megvannak szokva, hogy akár mily koru is gyermekük, azt a kézi munkát végezze az az iskolában, a mit ők kívánnak, s inkább, sem hogy e „jogukról“ lemondjanak, kivesszik gyermeküket az egyik iskolából s más iskolába adják. Egyik azt mondja: nem akar leá-

nyából varrónót csinálni; a másik, hogy azt a közönséges munkát otthon is megtanulhatja a leányaszszony; a harmadik, hogy elvégzi a közönségesebb munkát ő maga, csak a leánya munkája diszitse a nappalít. S így a hány növendéke van, anynyiféle munkája van egy iskolának, — a mint azt a házi szükséglet, vagy a szülők és gyermekek kedvtelése hozza magával.

Ez volt eddig a szokás, s e szokás meg nem szűnik mindaddig, a míg maga a törvény nem rendeli el e tantárgynak, — a külföld módjára alkalmazott — rendszeres tanítatását. Addig a házi nő is csak gyakorlat által és számtalanszor épen saját kárán tanulta, fogja elsajátítani a rendes háztartáshoz szükséges fehérnemű s egyéb holmi célszerű készítését.

De hátha leányaink nem így, hanem rendszeresen fogják a kézimunkát tanulni, s ha az anyák az iskola törvénye által lesznek kényszerítve arra, hogy gyermekeiknek épen a törvény által kiszabott munkákhoz adjanak anyagot: elég lesz-e ez arra nézve, hogy leányaink háziassakká, szorgalmas és rendszerető nőkké váljanak? Oh nem!

Beszélnék ugyan a leánynövendéknek már az iskolában is eleget arról, hogy háziassáknak, szorgalmasnak és rendszeretőnek kell a jó nőnek lennie, s hogy az utóbbi csaknem egyértelmű a gazdálkodással. Igen, beszélnek ugyan neki mindezekről eleget; de arra, hogy szokás által vállalják olyanná, már nem nyújtanak elég alkalmat. Így aztán a háziasság alatt egyszerűen csak azt érti a legtöbb leány, hogy ne járjon sokat nyilvános helyekre, nyilvános multságokba; s a szorgalom alatt csak azt, hogy tanulmányaiban el ne maradjon, mert ma már a nőtől is megkivánják, hogy képzett legyen. S e tekintetben aztán nincs is panasz. A nagyobb s értelmesebb nőtanulók minden erejüket megfeszítve, minden idejüket felhasználva, igyekeznek a lehető legrövidebb idő alatt, a lehető legtöbbet tanulni s csak az ezen túl fenmaradt időt használják már most a ház, s egyelőre önönmagok, s illetőleg ruházatuk rendbentartására.

De erre még nem is ér reá a leányka, s nemcsak nem; hanem alig várja mindig, hogy a rendes kézimunka órának vége legyen, hogy újra tanuláshoz fogjon, mert az érdekesebb is, mint az a

gépies női kézimunka; de aztán még sok, nagyon sok az, a mire a másnapi tanórákra készülni kell. Ennélfogva a háziasság fejlesztésére nincs idő, s ezért — a mint látjuk — még kevesebbet tesz és tehet az iskola, mint a női munkák tanításáért.

S így nő fel a növendék 16—17 éves koráig, megszokva a háztartást, s a kézimunkát mellékes tárgynak tekinteni. De ha így nő fel e korig, ekkor hozzászoktatni, s annak fontosságát fejtegetni, már késő. A mindig új meg új dolgokkal foglalkozó észnek e gond s e munka most már egyhangú, unalmas lesz, bármennyire akarjuk is magunkkal, s akarja szegényke magával elhíttetni, hogy szereti a háztartást s a házi esendes életet.

Különben a jómódu nő azzal biztatja magát, hogy nincs rászorulva arra, hogy dolgozzék; az olyan nő pedig, a ki maga gondoskodik önfentartásáról, azt mondja, hogy megszerzi ő az összeget, a mi az efféle munka megfizetésére szükséges; s végre a szegény utánozza ezeket és — nyomorba sülyed.

De ez nagyon szomorú dolog, mert hát aztán mivel tölti majd otthon az idejét a nő. Ha nincs foglalkozása, ünni fogja magát, s ez unalom hazuról elúzi, szorakozást keresni ki a zajos világba. Ha házában, családjá körében nem lel lelkületének megfelelő szorakozást a nő; ha mindent, a mi neki örömet okoz, azon kívül kell keresnie: mivé lesz akkor a család? Mivé lesz a család, ha érdekei kicsinyesek az előtt, a kinek a család lelkének kellene lennie; s ha ez innen oda vágyik, a hol tehetségei és képzettsége után, több ember — sőt meglehet — egy nagy kör, vagy egész város tiszteletét s elismerését vivhatja ki magának?

Ime láthatjuk, hogy nem elég, a mit a nevelés terén mai nap a nőkért teszünk. Nem elég, mert figyelmük a mostani túlhalmozott tanítási és nevelési rendszer mellett önkénytelenül is inkább irányul a külvilágra, mint egy kicsiny körre, s ezzel jövő boldogságuknak ássuk meg sirját. Ezt helyesen felfogva, a berlini „Victoria-leányiskola“ a 10 évet meghaladott leányokat, — minthogy magában az iskolában a kézimunkában oktatást nem nyernek, de különösen azért, hogy a háznál is legyen al-

kalmuk anyjüknak segítségére lenni — csak reggeli 9-től, déli 1 óráig foglalkoztatja s illetőleg oktatja. Nálunk is kívánatos volna ily intézkedés, hogy t. i. leányaink nevelésénél az egész félnap kizárólagosan, a fiukétől eltérő hivatásuknak megfelelőleg, a háztartásra és a kézimunkára szenteltessék.

E rendszer mellett a legjobb alkalom nyílnék arra is, hogy egyidejűleg egy-egy idegen nyelvben is gyakorolják magukat, vagy hogy a hazai remekírókkal s egyéb jobb művekkel megismerkedjenek. Így megtanulnák, miként lehet a nőnek — kézimunka mellett is — kellemesen tölteni el idejét; s az életbe kilépve, magok is úgy cselekednének, a mi által a női társaskörök kimondhatatlan sokat nyernének nemesedésben. Ha így szoknának a leány-gyermekek a munkához, nem láthatnánk fiatal leányokat órákig tartó látogatásaik közben munka nélkül ülni; beérnék az ilyen visitekkel egyszer egy helyen, s azonkívül mindig dologgal látnók őket, mint az ifjuság legmegbízhatóbb kisírójével. Mi is tanácsolhatjuk tehát Basanville grófnővel: „Portez toujours avec vous votre ouvrage, et n'allez pas vous imaginer qu'il est des sociétés où il ne pourrait pas être introduit. Chez les princesses, chez la reine même, si vous avez l'honneur d'y être admise un jour, vous y verrez des métiers, comme dans la famille la plus simple de votre connaissance.“

Azaz magyarul szólva: „Munkádat hord magaddal mindig, és ne képzeld, hogy akadsz olyan társaságra, a mely nem foglalkozik azzal. A hercegnőknél, sőt a királynőnél is látni fogsz — ha egykor a szerencse ér, körökbe juthatni — kézimunkákat éppen úgy, mint ismerőseid köréből akár melyik legegyszerűbb családban.“ — Ne kicsinyeljük és ne hanyagoljuk el tehát a nőképzésben a női kézimunkákat!

Kozma Józsefné.

A családi és iskolai nevelés bajai és akadályai falun.*)

I.

Arról, hogy miképen kell a mivelt városi szülöktől származott gyermekeket nevelni, hogy később az őket

Nem értünk ugyan mindenkiben egyet e cikk igen tiszt. írójával, de azért a jelenleg rendelkezésünkre álló nagy tárgyaltnak sem akadályozhatott meg abban, hogy annak legalább egy részét ne közöljük már a szünidő előtt is. Tesszük pedig ezt — elhallgatva ez által minden ellenészrevételt — különösen azért, mert meg vagyunk győződve, hogy az őszinte hazafiság és az ügy teljes szívet mondhatja a tiszteletes úrral mindazt, a miket itt s a következőkben elmond; és mert oly egyéniségnek ismerjük őt, a ki nevelésügyünk terén a homályt és az árnyoldalt is csak azért látja teljes sötétségnek, vagy éppen meggyalázó szennyfoltnak, mert szembe vilárossághoz szokott és vilárosságot keres.

A szerk.

megillető helyet a társadalomban elfoglalhassák: bizonyára annyian és oly szakértőleg irtak már, hogy nevelési irodalmunk a mivelt: külföld hasonnemű irodalma mellett tiszteségesen megállhat.

Erről tehát én nem is szólok, hanem követve ama régi közmondást: „sepergessen kiki a maga ajtaja előtt“, megkísértem egyetmást elmondani falusi nevelési ügyünkről, megtoldva azt saját igénytelen észrevételeimmel.

Minden kétségen kívül legüdvösebb lenne, ha a nép gyermekét minél korábban — már a 2–3-ik életév után — ki lehetne ragadni a szülői ház romlott légköréből, s be lehetne plántálni oly intézetbe, a hol a gyermeki fogékony lélek csak azt a táplálékot szívna magába, a mi továbbiban hasznos fejlődésének anyagát hordja magában. Erre azonban a jelen körülmények között gondolni sem lehet. Mi természetesebb tehát mint az, hogy a gyermek az anyai tejjel együtt szívja be a durva és miveletlen lelkű szülők és családtagok minden helytelen, káros szokásait, ferdeségeit és büneit.

Ifjabb koromban, a midőn én is csak a főváros utcáin láttam a falusi népet, egészen más fogalmam volt róla, mint van ma, 18 évi tapasztalás után. Csak lassanként láttam át, hogy egészen más az a nép, a melyet a költők leírnak és színpadra állítanak, és más az, a mely künn — a valóságban — él és mozog. Mert, a míg ott az eszményített népet látjuk, azt, a mely fogékony minden szépre, jóra: itt, az életben, ellenkezőleg úgy tapasztaljuk, hogy a társadalom többi osztályainak minden gyengeségei, bünei nemcsak megvannak benne is, hanem megvannak legtöbbszörre fokozottan. Itt, a vidéken és faluhelyeken, fájdalmasan tapasztaljuk, hogy a nép a maga hibáit, büneit nyilván gyakorolja gyermekei előtt is, sőt azokat — a szó szoros értelmében — beoltja ezeknek lelkébe. — Imé, erre néhány példa:

A népre demoralizálólag ható kepe-fizetés alkalmával az apa gyermekével együtt válogatja ki a gabona földéken az üres, vagy gazos gabona-kalászokat papja, tanítója számára.

Az apa 6–8 éves fiával együtt szántja el a szomszéd földét, vagy éppen ő maga küldi el gyermekét az urasági erdőbe fát orozni, s marháival a más fűvét vagy gabonáját leévetni, legázolni . . . Lehet-e aztán csodálkozni, ha az egész nyarat a marha-pásztorkodással töltő ifjabb nemzedék, az árnyékban való heverésen és trágár társalgáson kívül, egyebet sem tesz, mint hogy terveket készít a felől, hogy az éj beálltával kinek a réjtjét étessek le; hova menjenek szőlő-, pityóka- s törökbúza orzás végett, vagy kinek kerítését bontsák meg, s kinek oltványát tördeljék ki?!

Majd eljönnek a télnek zordon napjai, a midőn beszorulva a családi tűzhely mellé, a guzsalyosban öszszegyült legénység szemérmetlen tréfái és illetlen magaviselete mellett, lecsbel, fülel és halgatódzik a gyermek-sereg is, és szedi tele fejét az ősokról apáira is rászállott babonák legioival.

Ilyen a család és társaság falun, s a költők által megénekelt „romlatlan nép“ így neveli fel ifju sarjadékát.

De ki segítsen mind e bajokon?

Kétségkívül, első helyen az iskola lenne erre hivatva, de itt is akadály után, akadályra bukkanunk.

Legelső akadály az, hogy az a + b = ab-os körből való szülők rossz szemmel nézik a mai iskolákat, a hol már nem csak a zsoltárt és imádságokat tanítják, hanem sok más olyan haszontalansággal is megtöltik a szegény gyermekek fejét, a minek nem veszik hasznát, s a mi nélkül az apjuk is meg tudott élni. Azonban e még

megjárná, de az a sehonnai jött-ment kántor, vagy mes-ter, még olyan dolgokra is tanítja a gyermekeket, a mi sérti a szülők büszkeségét, péld. hibáztatja némely szokásaikat, irtogatja a babonákat, s arra tanítja a gyermekeket, hogy nincs lidérc és boszorkány, a mikor azt csak nem régiben valamelyiknek talán épen az édes anyja mutatta meg a leányának. Na meg aztán: mind urakat akar faragni a gyermekeikből, s azt kívánja tőlük, hogy naponta kétszer is megmosakodjanak, s hogy a hajuk mindig sima legyen; meg hogy tiszta legyen ingök, ruhájuk. — Pedig, biz azokból még sem lesz sem pap, sem professor . . . Ne is legyen; úgy is elég úr van a világon, a ki csak a szegény nép zsirján élődik!“

Tegyük még ehhez, hogy a nép a névvel osztályt gyűlöli és bizalmatlan iránta, s intézményei iránt, a melyek közé számítja az iskolát is.

Fájdalom, a nép sok helyt úgy tekint ma is az iskolát, mint oly intézetet, a melyben gyermekeit kiakarják forgatni ősi szokásaikból, a hol megakarják utáltatni velök azt az osztályt, a melyben születtek. Úgy tekint, mint fájának megsemmisítőjét, kiirtóját, s ebből kifolyólag a mit gyermekei naphoszlat az iskolában tanulnak, azt ott-hon lerontogatni édes apai kötelességének ismeri.

Nem állítom én, hogy népünk minden egyes tagja így gondolkozik; sőt megengedem, hogy szorványosan vannak egész községek is, a melyekben kedvező viszonyok között jobb iskolák alakultak, és így a nép már gyakorlati hasznát is érezvén azoknak, méltánylással viseltetik az iskola s a benne működők iránt. De hogy a nagy tömeg az iskolákat ma sem szíveli eléggé, s hogy igen sok helyt a régi kátekkel foglalkozó tanítási rendszert óhajtaná vissza: ebben senki sem kételkedhetik azok közül, a kik a néppel közvetlen érintkezésben vannak.

Az iskolák sikeres működésének első akadály a nép ellenszenvében keresendő.

A második akadály: a képzett tanítók és alkalmas iskolák hiánya.

Tisztelem a tiszteletreméltó kivételeket, de be kell ismernünk, hogy aránylag talán egy pályát sem foglal el annyira szakértetlen egyén, mint épen az anynyira fontos tanítói pályát. Ezt azonban teljességgel nem akarom vádképen hozni fel, sőt nagyon természetesnek találom. A milyen a jutalom, olyan a munka. — 60—100 frtért bizonyára egy jóra való ifju sem vonul félre a nagy világtól, s nem megy felemészteni magát egy olyan pályára, a melynek jelvénye a kereszt, babéra a tövis és jutalma a koplalás. Elanynyira, hogy én nem azon bámulok, hogy nyomorult fizetésű tanítói állomásaink üresen állanak; hanem azon, hogy miképpen lehet olyan vétkesen könnyelmű a társadalom, hogy azoktól követeli szellemi s ezzel kapcsolatban anyagi jobb létet, a kiket éheztet, nyomorba fulaszt, s anyagi súlyedtségök következtében páriaként megvet és lenéz.

Jobb és képzettebb tanítókat tehát mielőbb falvainkra s a vidékre is az előregedettek, vagy kihaltak helyébe; de hogy oly-nokat kaphassunk, biztosabb, jobb és tiszteltebb állást mindenütt a tanítóknak!

Mike Lajos,
szoboki ev. ref. lelkész.

A félelemről.

— Jön a mumus! Ez képezi némely háznál azon egyedüli büvszert, melyre a legszínalantabb gyermek is elcsendesül s a sarokba húzza magát. A kik nem tudnak

gyermekeiknek parancsolni; a kiknek nincs a kicsinyek előtt tekintélyük azok szoktak az ilyen nevelési eszközök-höz folyamodni: „Jön a mumus!“ Igen helyesen mondja Sailer: „A kik képtelenek a szeretet jogarával kormányozni, a félelem kezébe adják a gyepőt.“

A félelem a lélek megzavart állapota, mely vagy a való ijedelmeiből, vagy csak képzelt okokból ered. Ha a félelem hirtelen fogja el a lelket, ijedtségnek nevezzük.

A félelem eredetét illetőleg megoszlanak a vélemények. Némelyek azt állítják, hogy az ember, illetőleg a gyermek természetileg nem ismer veszélyt, mások meg azt, hogy az ember lelkében némi természetes félelem van. A különböző egyéniségeket s a különböző vérmérsékletet tekintve, talán mindkét félnek igazat lehet szolgáltatni.

A ki a félelem uralma alatt áll, azt félénkek mondják. A félelem is úgy, mint más erő, vagy gyengeség, lassan, fokozatosan fejlődik s a szemlélet- és érzésekből ered. A ki a veszélyt látja, az megtanul attól félni, s ha oktalanul neveltetik, félénkké válik. Ha valakinek képzel-mét boszorkánymesék, rémes történetek által felizgatják, épen oly félénkké válik, sőt még félénkebbé.

Félelemre leginkább hajlandók a gyenge testszer-vezetű, különösen gyenge idegzetű s lelkü gyermekek. A leánykák p. már természetüknél fogva félénkebbek, s ezeket legkönnyebb félősekké tenni.

Hamar kifejlődik a félelem, ha a gyermek egyes események, tapasztalatok következtében elveszté bizalmát önjerejéhez. Az ily gyermek, vagy felnőtt a veszélyben csak rettegni tud, de lelkében, hogy önmagán segíthetne. égyetlen okos gondolat sem szülemlik.

A félelmet meg kell különböztetni a meglepetéstől. Ez a logbátrabb egyéneket is elfogja, s bizonyára ama kevés természetes félelemből ered, melyet a természet lelkünkbe öntött, s melyet a nevelés sem irthat ki. De nem is volna jó, ha az ember keblében semmiféle félelem nem volna. A ki nem tud félni, annak romlott lelke van. A vakmerő és elbizott emberek iránt senki sem érez rokonszen-vet, s az ilyenek előbb-utóbb áldozataivá lesznek vakmerőségüknek, s illetőleg elbizottságuknak.

Ha félénk gyermeket vagy embert látunk, azt mindig a rossz nevelés áldozatának tekinthetjük, mert félénkké a gyermek úgy neveltetik.

Oktalan szülők, nevelők vagy dajkák szinte gyönyörködnek abban, ha a kicsinyeket félelembe ejtik. Pedig a félelem, egyike a legszerencsétlenebb nevelési eszközöknek. A félelemnek célja a gyermek akaratát a nevelővel vagy szülővel egy irányba terelni. De kérdem: nem helyesebb-e, nem áldásosabb-e ezt tekintély és szeretet által eszközölni? Nem természetesebb nevelési eszközök-e a tekintély, szeretet és a szoktatás, mint az ijesztgetés?

A gyermeki lélek ez esztelen félrevezetésének következményei sokkal sajnosabbak mind az egyénre, mind a szülőkre, mind a társadalomra, mintsem azt az illetők gondolnák. A léleknek minden megzavarása esökkenti annak természetes erejét. Mily kellemetlen lehet a félénk ember állapota, mert életének minden pillanatát fölizgatja

a félelem vagy ijedtség! Nem kell-e mosolyognunk jozan észszel azon, ha olvassuk, hogy Augustus császár zivatar idején borjufóka bőrbé bújt félelmében? S nem találunk-e a mindennapi életben számtalan — bár kis mértékben — hasonló esetet? Van-e nő, a ki félelem nélkül bátorodik egy békára vagy kigyóra nézni? Nagyon kevés. Sajnosan kell bevallanunk, hogy hölgyeink jó része e tekintetben a ferde nevelés áldozata. De a társadalomra nézve is alkalmatlan a félnék ember. Egy félnék, a ki p. a zivatartól fél, képes az egész társaság jó kedvét tönkre tenni. A katona, ki a vész pillanatában reszket, egész hadsorát gyávává teheti.

Ha azt akarjuk, hogy a gyermek félnékké, gyávává ne váljék, anélkül azonban, hogy vakmerővé, önhitté akarók tenni, hatni kell lelkére, vigyázni önmagunk lelkiállapotára, s törekednünk kell, hogy környezetében, külvilágában félelemre ne szoktattassék.

Oda kell első sorban hatni, hogy az emberre nézve nem veszedelmes, de rút külsejű állatoktól ne féljen, vagy épen ne irtozzék. Nem szabad engednünk, hogy egy hirtelen megjelenő egér, béka, kigyó, pók, hernyó vagy kuckac megijessze. A meglepetésről nem lehet, de nem is volna jó leszoktatni, arra azonban törekednünk kell, hogy mindjárt az első pillanatban vizsgálódjék s gondolkozzék. Némely gyermek sikoltoz, kétségbeesik, ha ruháján, kezén, vagy nyakán valami állatot vesz észre, s rettegésének még akkor sincs vége, ha valaki a kellemetlen vendégtől megszabadította. Az ily gyermeket előbb le kell szoktatni a félnékségről, s később rábírni, hogy önmaga dobja el az illető állatot, s ha kártékony, el is tapossa. A józan nevelőnek szinte fáj látni, mily nehezen megy az ilyesmi!

Ovjuk a gyermeket kiskorában a sötétségtől, később azonban szoktassuk hozzá. Eleinte azért jó őt a sötétségtől óvni, mert a leggondosabb nevelő sem mindenható. Így megeshetik, hogy a dajkák, játszótársak már felizgatták a gyermek képzelmet, úgy, hogy az a sötétségben fél. A sötétség, mivel benne nem látunk, épen alkalmas arra, hogy képzelődéseinknek a való látszatát adja. De a félnék gyermeknek a sötétség kész alkalom a félelemre, épen azért kell tőle óvni; mert még a tolvajt is az alkalom teszi azzá. A lelki tehetségek, különösen az öntudat fejlődésével azonban szoktatnunk kell a gyermeket, hogy a sötétben, még ha egyedül van is, ne féljen. Az okszerűen nevelt növendék nem fog félni; ha sötét szobából kell valamit kihoznia, vagy a sötét udvarra kell mennie. Nem sajnálatraméltó-e azon teremtés, ki esztét veszti, ha sötétben meglátja a macska csillogó szemét, s kétségbeesik, ha a sötétben valami különös hangot hall?

Képeznünk kell a gyermeknek lelkierőit, s különösen lélekjelenlétre és bátorságra kell őt ösztönöznünk. Meg kell ugyan ismertetni vele a veszélyeket, melyek az embert akár vigyázatlanságból, akár véletlenül érhetik: de mindannyiszor a módot is meg kell neki mondanunk, mely által segíthet magán. A ki telyesen ismeri a veszély nagyságát, az nem veszti el oly hamar fejét, mint a ki csak részben ismervén azt, képzelme által még fokozza ijedtségét. A

lélekjelenlét nagy lélekerőre mutat, míg a gyávaság kis lelkűségnek jele. Igaz, hogy az erős lélek többnyire csak a felnőttek tulajdona, de soha sem lesz az az ember erős lelkű, kit gyermekkorában nem szoktattak ahhoz, hogy magát a veszélyben higgadtan viselje. A bátorság többnyire karöltve jár a lélekjelenléttel. A lélekjelenlét vagy lélekéberség a lélek azon állapota, midőn meglepő, rendkívüli esetekben nem jó zavarba; a bátorság pedig azon indulat, melynél fogva a veszélyektől vissza nem rettenünk. Mind a lélekjelenlét, mind a bátorság valódi férfierény. Bátorrá kell tehát tennünk a gyermeket, s ezt szoktatás, saját példánk — s biztatás által érhetjük el. Óvakodnunk kell azonban, hogy midőn a gyermeket bátorrá akarjuk nevelni, vakmerővé ne tegyük. Ha a gyermekkel beláttatjuk, hogy a bátorság az embernek erénye, szerencséje és sok esetben előnye: fölébred önérzete, s alig fogja várni, hogy bátorságának jelét adhassa.

Csupán a gyermek lelkére hatni még nem elég, ha óvni akarjuk őt a félelemtől. Vigyáznunk kell önmagunkra, s a környezetre is.

A nevelőnek egyik hathatós eszköze a félelemről való leszoktatásnál, vagy a félelemtől való óvásnál a példa. Félnék ember soha sem fog bátrat nevelni. Bármel veszélyben, folyvást oda kell törekednie a nevelőnek, hogy bátorságát el ne veszítse. Ha a növendéknek csak egyszer volt alkalmá nevelőjét látni, a mint az a vész pillanatában lehetőleg higgadtan mondá el a tennivalókat, tévé meg a szükséges intézkedéseket: ez az egy példa elég a gyermeknek egész életére. E sorok íróját gyermekkorában egy alkalommal elragadták a lovak. Eszeveszetten rohantak le a lejtőn; a gyeplő csaknem a földön kuszott utánnuk, a kocsis rég lebukott a kocsiról; anya, dajka és gyermekek sikoltozának, s ekkor látta atyját szónélkül a kocsis helyére ugrani, a rúdra támaszkodva a gyeplőket megragadni, s a rohanó állatokat az egyenes útra terelni. Hogy miként hatott ez a gyermeki lélekre, tán fölösleges bővebben fejtegetnem.

Végre a gyermek környezetét lehetőleg úgy válogassuk meg, hogy dajkáitól, játszótársaitól, a cselédektől stb. semmi olyat ne halljon, mi benne a félelmet felköltené. Azok a jó mesélő dajkák, a kicsinyeket bálványozó öreg anyókák, szorakoztatni akarván a gyermekeket, tündér- és boszorkány meséikkel, rémtörténeteikkel egészen tönkre teszik azok kedélyvilágát. Ilyenektől gondosan óvjuk a gyermekeket, s azért lehetőleg úgy intézzük a dolgot, hogyha a dajka mesél, azt félfüllel mi is hallhassuk. Mi pl. dolgozhatunk az egyik szobában, a gyermekek meg mulathatnak — nyitott ajtó mellett — a másikban. A boszorkány- és tündérmesék nemesak azért ártalmasak, mert félelemre szoktatják a gyermeket, hanem azért is, mert gondolkodó-, de különösen ítélőtehetségöknek rossz irányt adnak.

Arra is gondot kell fordítani, hogy a gyermeket környezetében senki se ijesztgesse. A dajkákat az ijesztgetés helyett arra kellene szoktatni, hogy ha tekintélyüket nem bírják föntartani, forduljanak e szülőkhöz. Az apának és anyának minden családban tekintélyvel kellene

birnia, de sajnos, hány esetben van az ellenkezőleg?! Rendszeresített ijesztgetésnek nevezhetjük a napjainkban elharapódzó Mikulást is. Művelt szülők megengedik, hogy valamelyik eseléd torz-alaknak öltözzék s Mikulás képében a szegény kicsinyeket ijesztgessen! Nem valóságos szegénységi bizonyítvány-e ez családi nevelésünk állapotáról? Okos apa, a ki a neveléshez ért, nem ereszti be házába a Mikulást, s ha egyik-másik gyermeke véletlenül ráakad, nem ijed meg tőle, hanem lerántja álarcát s fölismeri a mumust.

Neveljük tehát úgy a gyermeket, hogy lelken a félelem erőt ne vegyen. Félje és tisztelje Istent, szüleit, jölteveit, de a hol bátran kell a veszélylyel szembeszállnia, legyen bátor és higgadt. Ne tegyük a gyermeket elbizottá,

vagy vakmerővé, de oda törekedjünk, hogy gyávaságot, kétségbeesést soha se áruljon el. Fejlesztjük képzelő erejét jó irányban, hogy képzelmével ne önlelkét ijesztő dolgokat teremtsen, hanem gyönyörködjék annak egészséges termékeiben. Szoktassuk végre arra, hogy bármily ijesztő, rémes dolgokat hall is, előbb gondolkozzék s ítélje meg, érdemelnek-e azok hitelt?

Tekintély és szeretet tehát tisztelt szülők, nem pedig mumus!

Bárány J. Gyula,
a csurgói tan. kép. gyak. isk.
tanítója.

T Á R C A

Az éghajlat befolyásáról.

Ámbár meg vagyok arról győződve, hogy szives olvasóim nem szorulnak az éghajlat fogalmának magyarázatára; a következetesebb összszefüggés céljából még is avval kezdem.

Éghajlat alatt ugyanis a levegőnek mérsékletét, illetőleg hőfokát értjük; módosítva hegységek, folyók, tengerek, talaj, földművelés és uralkodó szelek által. Az éghajlat tehát az az embernek, a mi a növényeknek a talaj. Határozott befolyása van emberre, állatra és növényre egyaránt. Fejtegtesem folyamát ennél fogva az éghajlat általános módosító befolyásával kezdem.

Az éghajlat Ádám fiait, az az a földnek, vagy ha úgy tetszik, az egy atyának fiait európaiakká és négerké, kalmukokká és malayokká, irokézékké és újhollandiakká tevő: az az fehérékké, feketékké, sárgákká, rézvörös és barna feketékké.

De nemesak színre nézve tette őket egymástól különbözőkké; a szellemi tehetségek kifejlődésére nézve is irányt adó volt, s az éghajlatnak nem kis része van abban, hogy tevékeny és rest, szellemdús és szellemszegény népesaládokra oszthatók a földgömb lakói. A hideg éghajlat az embereket általában előrelátókká, mérsékeltekké teszi; a míg a természet adományait — aránylag sokkal kisebb erő kifejtés mellett is — bőven szolgáltató dél: restebbekké, élvhajhászóbbakká, könnyelműebbekké. Így nem csóda azután, hogy a talaj és éghajlat még az államformára s a népek alkotmányára is befolyással van.

Egy rónákban, kövér síkságokban bővelkedő gazdag ország inkább a monarchia talaja; ellenben egy sziklás, bérczes s így szegény terület inkább az egyszerűbb demokratikus republica felé hajlik. Ázsia- és Áfrikának éghajlata nyilván döntő befolyással van az ott uralkodó zsarnokságra és rabszolgaságra. Épen ily befolyást gyakorol az a valásra is. A meleg tartományokban az emberek sokkal phantastikusabbak és rajongóbbak, s a merész képek és

költői képtelenségek után inkább kapkodnak. Itt az orvoságnak is alkalmazkodnia kell az éghajlathoz; mert a hánytatónak az a dosisa, a mely például egy svéd vagy skót gyomor purgálására szükséges, okvetlenül megölne egy hindut, vagy persát. Azok az országok, a melyek tengerekkel határosak, a legegészségesebb s a legöregebb emberekkel díszkedhetnek, mivel a tenger ép úgy mérsékli a hideget, mint a meleget. Azonban a tengeri levegő sokszor a kedélyre is vészes befolyással van. Így p. o. Angliának nehéz, ködös levegője, a mi kivált november havában nyilvánul, nagyban befoly az ott előforduló számos öngyilkosságra; Olasz- és Spanyolországban pedig ennek épen az ellenkezője — a kanikula — foly be arra, hogy ez országokban ekkor követték el a legtöbb gyilkosság.

Boldogabb vidékek imposans fáit az északi sarkok közelében bokrokká törpülnek, a virágok elvesztik legszebb zománcukat; ellenben az egyenlítő felé büszkén magaslik ki a pálma, oroszlánynya lesz a maeska, s krokodillá a gyík. Az északi sarkok közelében a nálunk színes szőrrel borított állatok elvesztik színüket, s fehérékké lesznek; némelyek elvesztik még hangjukat is.

Így alacsonyítja le a fagyos észak Görögország vagy Cirkassia Apolló és Vénus alakjait lapokká, pescherekké. Csak a mi az ember legbensőbb sajátja, t. i. az éle, a hangulat és a nevetésre való hajlam, csak az marad meg úgy a polusok, mint az egyenlítő közelében. Azonban a kedélyen is meglátszik az éghajlat módosító hatása. A hőség komolylyá, petyhüdté; a hideg érzéketlenné teszi az embert; sőt bizonyos, hogy még a beszédre, s a nyelvre is van hatása a levegőnek. Mert a míg meleg levegőben szívesebben nyitjuk ki szánkat, s beszédünk aránylag több magánhangzót, s így pontosabb kerekdedséget vesz fel, mint péld. az olasz vagy francia nyelvben; addig a hideg levegőben csak úgy mörzsolják az illető tartományok lakói majdnem csupa mássalhangzókból áll nyelveket. Egyes emberek, phizikai és erkölcsi ellenhatások kivételét képezhetnek ugyan,

e tekintetben; de teljesen meg nem semmisítik az említett általános szabályokat, tényeket.

Nézzük azonban a hőség befolyását is.

A hő az emberre való hatásánál fogva majd a legmagasztosabb eszméket fogantatja az agyban, majd költészetre, szónoklatra, szóval a képzelő tehetség minden művészeire ösztönzi.

A nagy hőség a szülő anyja a mohamedán vagy hindu fátumának, a sorsba alázattal való belenyugvásának s a halál iránt érzett megvetésének.

Nem esóda tehát, hogy az egyenlítő alatt lakók — hol a thermometer árnyékban is 111—118 Fahrenheit fokot mutat — a poklot a napba helyezik, — a napba, a mi a grönlandiak a kényelem és jólét rezidenciája; nem esóda, hogy a Maccaóbeliek a melegtől való félelmüknek ezen szójárással adnak kifejezést: „Csak egy papir levél választ el bennünket a pokoltól!” A hőség okozza, hogy a meleg és forró tartományok lakói legtöbbször vegetariánusok; a míg a hideg égőv alatt az állati tápszer a tulajdonos, vagy legalább egyenrangú a mérsékelt éghajlat alatt lakók tápszereivel.

Eltünk boldogsága e szerint sok olyan körülménytől függ, a melyek nem illetik közvetlenül testünket. Így foly be arra a levegő, a táplálék, a mozgás és nyugvás, az álom és ébredés, valamint a különféle szenvedélyek. A keletindiai forróság az európaiat kevés hó leforgása alatt sápadttá, soványná és petyhüdtté teszi; az európai rendre elveszti ott minden élénkségét és idő előtt hal el. Az angolok ezért keményen megtiltják matrózaiknak a veszekedést, káromkodást és a hasonló kedélyrázkodást előidéző cselekvényeket. Még jellemzőbben ismerik el az éghajlat határozott befolyását a kedélyre és lelkiületre az olaszok.

Köztudatu ugyanis róluk, hogy valamely botrányos tettet, vagy helytelen nézet nyilvánítást azzal mentegetnek, hogy a Sirocco szélére fogják, s azt mondják ilyenkor: „Oly időben történt, a mikor a Sirocco fújt!” Olyan országokban továbbá, a hol az égető szél mumiákká szaraszta a holt testeket és a finom futó homok mindenki nek kivétel nélkül szemgyuladást okoz; a hol a tropikusok alatt uralgó esős hónapok az európaire nézve halálos miasmákat hordanak méhökbe, és a hol legiotékonyabb istenség: egy hűsítő tengeri szél, vagy folyó; ott elmondhatni az Aequator alatt divó példabeszéddel: „Jobb fekünni, mint állani, jobb alunni, mint ébren lenni, és jobb a halál mindenek felett”. Elgondolhatjuk azért, hogy csak az érezheti igazán a mérsékelt égőv tavaszi kellemét s felfrissítő élvezetét, a ki ily tropikus területeken vándorolt.

De nemcsak a forró földőv tartományaiban tűrhetetlen a hőség; még tűrhetetlenebb az Észak-Oroszországban, Sibériában vagy Görlandban, a hol a tavasz, nyár és őszi mindössze csak két napig tart, s a hol az átmenet nélküli meleg milliárd szunyogot, kiállhatatlan miasmákkal telt gőzöket támaszt. Egybevetve így a két klimatikus elmentét, ama következtetésre kell jutnunk, hogy csak a mérsékelt égőv kedvez igazán az ember kimívelődhetésének, s azért mulják fölül az európaiak és részben az egyesült államok nemzetei a föld valamennyi többi népét szépség és erő, szellemi tehetség és erények tekintetében. Csak a dél tiszta levegőjében — mely a legjobb tápszereket bőven nyújtja — csak ott található fel az eszmélő, a szellemi és a nevetésre kész életélvezetnek ideálja.

Mert a narancsok, fenyő mandulák (piniák) és gesztenye fák hazája bizonyosan kedvezőbb a geniushoz, mint a nyír-, nyár- és fenyőfák, vagy a pálmák, tamarindus és myrtusok hona. Innen érthető, hogy a dél termé a legokosabb bölcsészet képviselőit, t. i. a nevető philosophusokat. Mert hisz a mostoha égőv érzéketlenné, barátságatlanná, a társas élvezet iránt közömbössé teszi a föld fiát, s ezért valószínű Jean Jaques Rousseau szerint, hogy az embernek északon első szava volt: „Aidez moi“, segítsetek nekem; délen meg „aimez-moi“, szeresetek engem. Egyébiránt déli vidékeken, s a mérsékelt meleg keleten az az éj, a mi reánk nézve a nappal.

Ezért éneklik meg ott a költők anyyniszor az éjeket; ezért az arabok éjék szerint számitanak, és a persák a hold világánál olvasnak. Csak a szerencés délen kéklük igazán a felhőtlen ég, ott van telve valódi balsamos illattal a lég, s azért látnunk kellene először Nápoly vagy Görögország elragadó szépségű tájait, hogy meggyőződhetünk a „videre Neapoli e mori“ — Lásd egyszer Nápolyt, s azután halj meg — féle állítás igazi jelentéséről.

(Német kútfők után)

Spengel K. Edc.

Vegyesek.

— A kiadó egyet egy újabb határozata folytán lapunknak még e számát is megküldöttük vállalatunk eddigi t. pártolóinak, — tekintettel arra, hogy némelyek talán csak az épen folyamatban lévő közvizsgálatok, vagy a miatt nem tették meg arra — a maga idején — az újabb megrendelést, mert az itt-ott már beállott szünidőre eltávoztak lakásuk helyéről. A ki azonban lapunkat továbbra is járattani nem akarná, kérjük, sziveskedjék e mai számot a postán egyszerűen visszaútitatni, hogy a következőknek megküldésével ne legyünk többé alkalmatlanságára. És most, a midőn kijelentjük, hogy mindazokat, a kik nyílt felhívásunkra sem útitatják vissza e számot, lapunk rendes megrendelőinek tekintjük, e II. félévre is; szívből kívánjuk, hogy szolgáljanak a beállott nyári szünnapok t. olvasóinknak és szeretett pályatársainknak testi, lelki üdülésére és épületére. — Isten velünk, a viszontlátásig, e f. évi szept. 1-éig is!

— Maros-Vásárhelyről Szentgyörgyi István, buzgó pályatársunk, előfizetésre szólító felhívást küldött be hozzánk egy általa irt neveléstani, népies beszélyre, a mely „Egy falusi várlak története,“ vagy „A babona, mint népnevelésünk fő-fő akadálya“ cím alatt, Szabó Lajos, marosvásárhelyi könyvnyomdász, kiadásában fog nem sokára megjelenni. Az előfizetési ár 30 kr., a mi vagy a szerzőhöz vagy a kiadóhoz küldendő be. — Igen örülünk, ha az ilyenmü vállalatok megérdemelt pártfogásban részesülnének irodalmunkban is; azért melegen ajánljuk e felhívást t. olvasóink figyelmébe.

— Nyílt köszönet. Tiszt. Szász Domokos úr, tanügyünk e lelkes pártolója és buzgó előmozdítója, a múlt hó végén a városi polgári iskola közvizsgálatain kiállított rajzokat és térképeket megtekintvén, intézetünk 3 legjobb rajzolójának és térkép-készítőjének megjutalmazására 3 db. 1 firtos tallért adott az igazgatóság rendelkezésére, a mi a közvizsgálati zárúnnepélyen az illetőknek ki is adott. Fogadja az igen tisztelt adományozó úr — intézetünk iránt többször tanúsított nagybecsü érdeklődésének és lelkes buzdításának ez újabb tanujelért is — az igazgatóság halás köszönetét.

Felelős szerkesztő: VÁRADI KÁROLY.